

Cyber Cyrano – virtuálna príležitosť rodi zvláštnych hrdinov

Dominika Zaťková | Monitoring divadiel (www.monitoringdivadiel.sk) | 13.12.2015

Novú divadelnú sezónu otvorila tento rok Aréna titulom, venovaným mladému divákovi. Symbolicky tak pripomenula, že školám a divadlám sa pracovný rok začína rovnako, na jeseň, na rozdiel od začiatku roka kalendárneho či účtovného.

Uvádzať inscenácie pre mládež síce patrí k dobrým divadelným mravom, veď sú to budúci diváci, no len málokedy výsledok prekračuje rámec povinnej jazdy a predstaví titul, ktorý aj vychádza z prostredia tínedžerov, hovorí ich jazykom, zobrazuje ich témy. Stretávame sa skôr so zjednodušujúcimi úpravami a aktualizáciami klasických divadelných textov pre dospelých, alebo s dramatizáciami literatúry, ktorá patrí do povinného (vlastne dnes už „odporúčaného“) čítania. Inscenačné tímy si často myslia, že forma môže nahradiť obsah. O to viac, že takýto známy titul sa naboruje oveľa ľahšie.

Tvorivý tím v divadle Aréna nešiel touto cestou. Dramaturgička (zároveň prekladateľka textu) Margit Garajszki a režisérka Simona Nyitrayová sa rozhodli inscenovať súčasný text maďarského dramatika strednej generácie Istvána Tasnádiho Cyber Cyrano. Tasnádi, jeden z najznámejších a najvýraznejších súčasných dramatikov našich južných susedov^[1], hru napísal pre medzinárodný projekt Platforma 11+. Projekt (jeho slovenským účastníkom bol Divadelný ústav) sa zameriaval na mládež vo veku 11 – 15 rokov. Divadlá a divadelné inštitúcie, združené v projekte, hľadali spôsoby, formy a obsahy, ktorými môže v dnešnej dobe divadlo osloviť mladých ľudí, v konkurencii ostatných médií a ľahkej dostupnosti, záplave informácií, zábavy, podnetov a príležitostí. Hľadali témy, ktoré by v dramatickej tvorbe pre mladých boli nové, pre adresátov prízračivé a vychádzali by z im známeho prostredia, každodenného života. Projekt potvrdzoval, že starší školský vek (11 – 15 rokov) je nielen na Slovensku, ale v celej Európe rizikovou kategóriou, kedy deti/mladých prestáva zaujímať divadlo a okrem občasných hromadných školských akcií ho nenavštevujú. Možno aj preto sa v dospelosti k nemu pravidelne vracia menej divákov, než by divadelníci chceli.

Cyber Cyrano je príbehom troch 15-ročných stredoškolákov. Tuctovú šedú myšku Zsuzsi, atraktívnu krásku Heni a sebavedomého mača Mátého spája viac než to, že sú spolužiaci. Zsuzsi je zaľúbená do Mátého, no tomu sa páči Heni, ktorá jeho dvorenie prijíma. Vzťahový trojuholník nástročných, v ktorom je jeden navyše. Zsuzsi nie je obyčajné nenápadné dievča. Je inteligentná a bystrá, no Mátého časté posmešky dávajú tušiť, že medzi spolužiakmi je prehliadaná a neoblúbená. Možno práve vďaka tejto sociálno-spoločenskej vyradenosti, ktorej v škole čelí, pripraví zvrátený plán: na sociálnej sieti si vymyslí dve ďalšie identity – súrodencov Viktora a Moiru, obdarí ich krásou, ušľachtilými vlastnosťami, vysnívaným sociálnym postavením a rozprávkovým bohatstvom. Ukrytá za vymyslené identity si získa oboch spolužiakov, rozdelí ich, manipuluje nimi tak, že sa obaja do svojich nových „priateľov“, ktorých poznajú len cez obrazovku počítača, zaľúbia. A najmä: Zsuzsi získa pozornosť oboch spolužiakov, zrazu je Mátého najlepšou kamarátkou a

Heninou dôverníčkou. No táto fikcia nemôže byť udržateľná večne, a keď už aj Zsuzsi začne strácať nad všetkým kontrolu, snaží sa všetko ukončiť Viktorovou tragickou smrťou. Máte Zsuzsin podvod odhalí, a kým on sa s tým vyrovnáva s hnevom a krikom, pre Heni sa rozpadnutie rozprávkovvej bubliny končí takmer tragicky, pokusom o samovraždu. Z celej situácie sa najľahšie, zdá sa, otrásie Zsuzsi. Odchádza síce zo školy, no už rozmýšľa o tom, ako svoj virtuálny vzťahový experiment zopakuje na nových spolužiakoch.

Tasnádi sa v rozhovore do bulletinu k inscenácii Arény vyznal, že hru písal ako sled trojminútových videoklipov. Považoval to za ideálny spôsob, ako zaujať a nestratiť pozornosť nástročných divákov. Nehľadajme preto v texte žiadne budovanie a vrstvenie príbehu, rozvíjanie charakterov postáv, psychologické sondy či zábery do hĺbky. To, čo je na ňom zaujímavé a inscenačne príťažlivé, je predovšetkým jeho autentická téma a postavy, moderný jazyk, skratkovitá stavba, v ktorej sa prelínajú výstupy postáv s projekciami ich chatovania na internete. A nakoniec aj (do istej miery) otvorený záver, ktorý nemoralizuje, neodsudzuje a netrestá, ale necháva na inscenátorov, akým významom príbeh naplnia a ostáva aj na divákoch, čo si z neho následne odnesú. Katarziu? Poučenie? Či len zábavu?

Tvorkyne inscenujú text v duchu autorovej predstavy, podčiarkujú jeho stručnosť, klipovitosť a pridávajú humor. Netypickú štruktúru textu, v ktorej sa striedajú a miešajú reálne výstupy postáv s ich virtuálnou komunikáciou na chate, prehľadne a divadelne zaujímavovo stvárňujú. Projekcie chatovania postáv majú dôležitý význam, nie sú len ilustráciou k hereckým výstupom. Sú nepostrádateľnou súčasťou deja, príbeh sa rozpráva a uzlí ich prostredníctvom. A hoci javisku aj z pohľadu scénografie dominujú, zostávajú vo vizuálne striedmej podobe.

Nakoniec, striedmosť vo výrazových prostriedkoch je pre inscenáciu charakteristická. Nyitrayová sústredí pozornosť predovšetkým na proces kyber manipulácie a motiváciu, ktorá k nej hlavnú hrdinku vedie. Situácie, v ktorých Zsuzsi vystupuje z postavy a ako rozprávačka komentuje príbeh, stavia ako prednášku – akoby Zsuzsi popisovala svoj sociálny experiment, ktorého objektmi sa stali jej dvaja spolužiaci.

Režisérka do nejednoznačnej a ťažko uchopiteľnej postavy Zsuzsi veľmi šťastne obsadila Judit Bárdos, ktorá v nej potvrdila, akou tvárnou herečkou je^[2]. Jej utiahnutá a vystrašená „ošklivka“ spočiatku vzbudzuje sympatie a súcit, no keď vystupuje z postavy, aby zdôvodnila príčiny a dôsledky svojho konania, je z nej chladná manipulátorka. A keď neskôr sledujeme, ako sa až s chorobným zápalom zamotáva do svojich konštrukcií, je koniec súcitu. Ide z nej strach – strach z človeka, ktorý je schopný všetkého. Bárdosovej Zsuzsi sa mení na nebezpečnú sociopatku.

Ku komornému, no autentickému vyzneniu príbehu režisérke pomáha aj priestor Loftu, v ktorom sa inscenácia hrá – menší počet divákov vďaka menšiemu priestoru sleduje dianie zblízka, takmer sa dotýkajúc hrdinov. Akoby naozaj sedeli na inscenovanej prednáške. Strohá scéna Zuzany Formánkovej v bledých, neurčitých farbách ukazuje školskú šatňu s lavičkou a skrinkami. Stredobodom priestoru sú projekčné steny, na ktoré sa premieta virtuálny svet postáv, ich chatovanie, profily, fotografie, zdieľané videá (fotografie a projekcie: Miroslav Pawelek)^[3]. Pôsobivo významotvorné je využitie steny z mliečneho skla – počas chatovania niekedy jeden z hercov komunikuje spoza nej a diváci vidia len jeho nejasnú siluetu, otočenú čelom

ku sklu – už to nie je konkrétna postava, stráca svoju tvár, môže byť kýmkoľvek, virtuálnou interpretáciou našej predstavy.

Postavy inscenácie Formánková obliekla do kostýmov, ktoré ich zjednodušene, na prvý pohľad charakterizujú a podčiarkujú stereotypnú predstavu o type, ktorý stelesňujú: Zsuzsi má neforemné, zle padnúce oblečenie, ktoré potláča jej dievčenskosť, doplnené veľkým hrubým rámom okuliarov pre šprta – na pohľad outsider. Frajerský Máté a sexi Heni v štýlových outfitoch sú jej vizuálnymi protipólmi.

Judit Bárdos sekundujú v postavách Heni a Mátého Andrea Sabová a Roman Poláčik. Sabová stvárňuje Heni s istou mierou empatie, priateľstvo k Zsuzsi je v jej podaní úprimné, nepôsobí vypočítavo. Henina naivná jednoduchosť vzbudzuje skôr chápaný úsmev, nie sarkastické pobavenie. Vystupovanie Poláčikovho Mátého je v tomto smere jednoznačnejšie, jeho Máté je egocentrický frajer, ktorý sa väčšinu hry správa a koná tak, akoby si Zsuzsin podvod zaslúžil. Bezradne však obaja herci, Sabová aj Poláčik, pôsobia v závere inscenácie, keď odhalením Zsuzsinho podvodu pre obe postavy nastane fatálny zlom, ktorý ich zmení. Rozpačité prázdno však opäť zaplní Judit Bárdos a z jej odosobneného stoického pokoja, ktorým sa v poslednom vstupe svojej „prednášky“ obracia k divákovi, mrazí. Aj vďaka nej dostáva význam odvolávka na Cyrana v názve hry. Rostandov hrdina sa skryl za cudziu identitu v mene šťastia svojej lásky, na úkor seba samého. Tasnádiho hrdinka Zsuzsi sa schováva za cudzie identity, aby na úkor ostatných sama získala šťastie a lásku.

Divadlo Aréna v prvej premiére sezóny prinieslo nevšedný titul so zaujímavou interpretáciou. Upozorňuje na nebezpečenstvo internetovej manipulácie, na bezbrehosť virtuálneho priestoru a jeho ľahké zneužitie. Obracia sa na tých, ktorým je tento priestor prirodzený, denne sa v ňom pohybujú a je súčasťou ich života. Dnešní mladí ľudia budú v budúcnosti rozvíjať a formovať virtuálny svet a je na nich, ako bude vyzeráť.

---

[1] Hoci sme sa v slovenských divadlách s týmto dramatikom stretli len vďaka inscenácii jeho hry Verejný nepriateľ v Divadle A. Bagara v Nitre (Jókaiho divadlo uviedlo ďalšie dve jeho hry), Tasnádi je autorom takmer 30 dramatických textov, niektoré získali ocenenia a boli preložené do viacerých jazykov. Úzko spolupracoval s režisérom Arpádom Schillingom v divadle Krétakör. Hru Cyber Cyrano napísal v roku 2010 pre známe progresívne budapeštianske divadlo pre mladých Kolibri Színház. Hra sa stretla s veľkým úspechom, hrá sa tam dodnes.

[2] Zhodou okolností Judit Bárdos hrala aj v site specific projekte Mňa kedys', ktorý vznikol v rámci slovenskej časti projektu Platforma 11+.

[3] Škoda, že pre časť divákov sediacich z boku sú projekcie neviditeľné. Je to zásadný handicap a divadlo by malo zväžiť, či takéto miesta vôbec obsadzovať divákmi.

preklad a dramaturgia: Margit Garajszki

scéna a kostýmy: Zuzana Formánková

hudba: Lucia Chuťková

choreografia: Tomáš Sukup

fotografie, projekcie: Miroslav Pawelek

réžia: Simona Nyitrayová

hrajú: Judit Bárdos (Zsuzsi), Roman Poláčik (Máté), Andrea Sabová (Heni)

premiéra: 4.10.2015 v Divadle Aréna